

УДК 008

DOI: [https://doi.org/10.32461/2226-](https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147291)

3209.3.2018.147291

Прокопович Лада Валеріївнакандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології, мистецтвознавства та філософії культури Одеського національного політехнічного університету
ORCID 0000-0001-8626-9172**Розова Тамара Вікторівна**доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри культурології, мистецтвознавства та філософії культури Одеського національного політехнічного університету
ORCID 0000-0002-5168-425X

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ СТРУКТУР ПОВСЯКДЕННОСТІ В КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИКАХ МЕТАМОДЕРНУ

Мета публікації – дослідити театралізацію структур повсякденності, що впливає на трансформацію культурних практик Метамодерну. Не менш важливим є аналіз наукових підходів як українських, так й зарубіжних дослідників щодо окресленої проблеми; виявлення світоглядного підґрунтя театралізації повсякденності; визначення театралізації повсякденності як однієї з характерних рис Метамодерну, що суттєво вплинула на трансформацію аксіосфери сучасної європейської культури. **Методологія** роботи ґрунтується на діалектичному взаємозв'язку таких методів дослідження як культур-антропологічний, що дає змогу проаналізувати театралізацію повсякденного буття як умову формування нових культурних практик, та комунікативний, який використовувався задля ґрунтового аналізу соціокультурної комунікації, що сприяє формуванню сучасних метамодерних культурних практик. Емпіричною базою цього дослідження поряд з іншими мистецькими зразками стали іміджеві прикраси, виготовлені одним з авторів цієї статті, Ладю Прокопович, що надали можливість наочно репрезентувати ідеї авторів. **Наукова новизна** роботи полягає у визначенні театралізації повсякденності як характерної риси Метамодерну, яка впливає на трансформаційні процеси у ціннісних орієнтаціях європейської культури. **Висновки.** У статті визначено метамодерні зміни світоглядної парадигми, що поступово змінюють аксіосферу сучасної європейської культури.

Ключові слова: аксіосфера; культурна практика; Метамодерн; театралізація повсякденності.

Прокопович Лада Валерієвна, кандидат технических наук, доцент кафедры культурологии, искусствоведения и философии культуры Одесского национального политехнического университета; Розова Тамара Викторовна, доктор философских наук, профессор, заведующая кафедрой культурологии, искусствоведения и философии культуры Одесского национального политехнического университета.

Театрализация структур повседневности в культурных практиках Метамодерна

Целью публикации является исследование театрализации структур повседневности, влияющих на трансформацию культурных практик Метамодерна. Не менее важен и анализ научных подходов как украинских, так и зарубежных исследователей, касающейся очерченной проблематики; выявление мировоззренческого основания театрализации повседневности; определение театрализации повседневности как одной из характерных черт Метамодерна, что существенно повлияло на трансформацию аксиосферы современной европейской культуры. **Методология** работы базируется на диалектической взаимосвязи таких **методов исследования** как культур-антропологический, что даёт возможность проанализировать театрализацию структур повседневного бытия как условие формирования новых культурных практик, и коммуникативный, использующийся для обстоятельного анализа социокультурной коммуникации, влияющей на формирование современных метамодерных культурных практик. Эмпирической основой исследования, наряду с другими образцами искусства, стали имиджевые украшения, изготовленные одним из авторов данной статьи, Ладой Прокопович, что позволило наглядно представить идеи авторов. **Научная новизна** работы состоит в том, что театрализация повседневности определена как характерная черта Метамодерна, которая влияет на трансформационные процессы, происходящие в ценностных ориентациях европейской культуры. **Выводы.** В статье выявлены метамодернистские изменения мировоззренческой парадигмы, которые постепенно изменяют аксиосферу европейской культуры.

Ключевые слова: аксиосфера; культурная практика; Метамодерн; театрализация повседневности.

Prokopovych Lada, Ph.D. of Engineering Sciences, Associate Professor, Cultural and Arts, and Philosophy Studies of Culture Department, Odessa National Polytechnic University; Rozova Tamara, Doctor of Philosophy, Professor, Head of Department of the Cultural and Arts, and Philosophy Studies of Culture, Odessa National Polytechnic University

Theatricalization of the structures of everyday life in meta-modern cultural practices

Purpose of the article is to study the theatricalization of the daily life structures that affect the transformation of Meta-Modern cultural practices. Also, it is important to note about the analysis of the scientific approaches of both Ukrainian and foreign researchers concerning the problematic outlined; the revealing of the world outlook basis of the theatricalization in everyday life; the defining of the theatricalization of daily life as one of the essential features of Meta-Modern, which significantly influenced the transformation of the axiosphere of modern European culture. **The methodology** of the work is based on the dialectical relationship of such research methods as culture-anthropological, which ena-

bles to analyze the theatricalization of the structures in everyday life as a condition for the formation of new cultural practices, and communicative, used for a thorough analysis of socio-cultural communication that influences the creation of contemporary Meta-Modern cultural practices. The empirical basis for the study, along with other examples of art, is image jewelry pieces made by one of the authors of this article, Lada Prokopovych. The mentioned idea enables to represent the author's ideas. **The scientific novelty** of the work is that theatricalization of everyday life is defined as a characteristic of the Meta-Modern, which influences the transformational processes taking place in the values of European culture. **Conclusions.** The article reveals meta-modern changes in the worldview paradigm, which gradually change the axiosphere of European culture.

Key words: Axiosphere; Cultural Practice; Meta-Modern; Theatricalization; The Structures of Everyday Life.

Постановка проблеми. Поняття «театралізація» стає сьогодні одним з основних понять не тільки культурології, філософії, театрознавства та літературознавства. Якщо розуміти театралізацію більш широко, як перетворення деяких структур повсякденного буття у театр, надання буттю театральних рис, то необхідно визнати, що поняття «театралізація» стає базовим як для культурної антропології, так й для антропології права та політики ще за доби Постмодерну. Отже сьогодні доцільно досліджувати театралізацію буття як феномен культури Метамодерну, в межах якого відбувається осцелляція між культурними практиками Модерну та Постмодерну, формуються нові культурні практики. На тлі парадигмальних світоглядних змін, які відбуваються у XXI столітті це стає надзвичайно актуальним. Сьогодні важливим є осягнення світоглядного «переходу» від Постмодерну до нових світоглядних орієнтацій Метамодерну. У цьому зв'язку вкрай доречним буде відповісти на запитання: у чому ж сенс театралізації повсякденності, що формує нові культурні практики Метамодерну? Відповідь на питання відкриє можливість для подальшого соціокультурного аналізу тих змін, що відбуваються у культурних практиках сьогодення, виявлення діалектичного взаємозв'язку між змінами у світоглядних процесах аксіосфери та сучасними культурними практиками. Пріоритетне місце у розумінні можливостей сучасного культурологічного аналізу посідає культурно-антропологічне, людиноцентричне осягнення дійсності.

Мета наукової розвідки – дослідити театралізацію структур повсякденності, що впливає на трансформацію культурних практик Метамодерну.

Мета передбачає виконання таких завдань:

- розглянути коло наукових підходів українських та зарубіжних дослідників щодо окресленої проблеми;
- виявити світоглядне підґрунтя театралізації повсякденності;
- визначити театралізацію повсякденності як одну з характерних рис Метамодерну, що суттєво вплинула на трансформацію аксіосфери сучасної європейської культури.

Мета та завдання статті обумовили її методологічну основу, яка базується на діалектичному взаємозв'язку таких методів дослідження як культур-антропологічний, що надає змогу проаналізувати театралізацію повсякденного буття як умову формування нових культурних практик, та комунікативний, який використовувався задля ґрунтового аналізу соціокультурної комунікації, що сприяє формуванню сучасних метамодерних культурних практик. Емпіричною базою цього невеличкого дослідження поряд з іншими мистецькими зразками стали іміджеві прикраси, виготовлені одним з авторів цієї статті, Ладю Прокопович, що надали можливість наочно репрезентувати ідеї авторів.

Аналіз наукових джерел продемонстрував, що комплексного розгорнутого культурно-антропологічного дослідження театралізації повсякденного буття, як такого, що впливає на формування метамодерних культурних практик, в українській гуманітаристиці практично немає, як немає поки що й аналізу світоглядних орієнтацій культури та мистецтва метамодернізму.

Проте можна виявити декілька основних площин, у яких українські науковці досягли значних результатів. Так, філософські твори академіків В. Шинкарука, М. Поповича методологічно відкрили можливість осягнути світоглядні процеси, що відбуваються в європейській культурі. На цій методологічній основі стало можливим осягнення світу як культури (Ю. Легенький, В. Личковах), ідеалу як центрального елементу аксіосфери (Л. Чорна). На окрему увагу заслуговує підхід А. Баканурського, який розглядав театралізацію буття як феномен культури, дослідження сучасних культурних практик науковцями Академії керівних кадрів культури, аналіз культурних практик у контексті культурної функції держави (О. Копієвська), дослідження аксіосфери культури (Ж. Денисюк).

Однак слід зазначити, що практично поза колом наукового інтересу сучасних українських дослідників залишається питання культурних практик Метамодерну та вплив на них соціокультурної комунікації.

Для того, щоб відкрити можливість глибокого соціокультурного аналізу новітніх метамодерних тенденцій у культурі ми (науковці кафедри культурології, мистецтвознавства та філософії культури Одеського національного політехнічного університету) започаткували низку культур-антропологічних досліджень від аналізу ранньомодерної доби до процесів, які відбуваються у Метамодерні. Якщо наша попередня розвідка була присвячена дослідженню процесів, що відбувалися у ранньомодерній культурі, тим змінам світоглядної парадигми, які протікали у європейському світогляді на зорі Модерну, а предметом наукового інтересу стала ранньомодерна трансформація аксіосфери та її вплив на формування такої базової культурної практики доби Модерну як утопічний проект (Т.Розова, Л.Чорна) [1],

то предметом дослідження цієї статті є театралізація повсякденного буття та її вплив на метамодерні культурні практики (зокрема таку, як практика створення іміджу за допомогою прикрас та аксесуарів).

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно стисло окреслити ті світоглядні епохи, які переживала європейська культура. За останні кілька століть світоглядна парадигма, на якій базувалася європейська культура, змінювалася принаймні три рази: від модерністських уподобань через постмодерне осягнення буття до метамодерних осцелляцій. Вже саме поняття «осцелляція» є посередництвом між модерним раціоналізмом та трансценденталізмом і постмодерною іронією та деконструкцією. Звідти, мабуть, і запропоноване голландськими мислителями поняття «метамодернізм» як щось посередницьке. Голландські філософи Тімотеус Вермюлен і Робін ван дер Аккер зазначають, що метамодернізм осцелює між ентузіазмом модернізму і постмодерністським кепкуванням, між надією і меланхолією, між простодушністю і обізнаністю, емпатією і апатією, єдністю і множиною, цілісністю і розрізненістю, ясністю і неоднозначністю [12].

Метамодернізм – це, перш за все, культурна парадигма, культуро- та антропоцентричний «прагматичний романтизм». Ні в якому разі він не ставить завдання заперечення ані модернізму, ані постмодернізму. Якщо аналізувати Метамодернізм, базуючись на класичній методології, це швидше діалектичне заперечення, що містить й світоглядну парадигму Модерну, й світоглядну парадигму Постмодерну. На даний час ще немає усталеної концепції Метамодерну і це не дивно. Так, концепція Модерну була сформульована ретроспективно, коли проявили себе всі вади Модерну: від умоосязної спекулятивної ідеї соціальної рівності до практичного втілення соціального конструкту (утопії) у практику, що привело європейську цивілізацію до тоталітаризації буття та двох світових воєн. Осмислення кінця доби Модерну пов'язане з видатним твором Т. Адорно та М. Горкгаймера «Діалектика Просвітництва». Постмодерн як апофеоз «маленької людини» та індивідуалізму, що протистоїть колективізму людини суспільства праці, розширення прав і свобод меншостей, глобалізація всіх культурних практик, деконструкція сенсів буття, іронія – все це призводить людину-індивіда до поліфонічного включення до різновекторних процесів, і на сам кінець «розмиває» індивіда, який губиться у бурхливих потоках інформації «суспільства спектаклю» (Гі Дебор) у «театрі абсурду» буття.

Якщо під театралізацією розуміти перетворення чого-небудь на театр, надання явищу, що стосується театру, театральних рис (з елементами гри, розподілу ролей, драматургії, що відповідає сценографії тощо), то не можна не визнати, що це поняття вийшло далеко за межі театро- і літературознавства. Словосполучення «театралізація життя» все частіше зустрічається (вже певним чином як сталий термін) у наукових роботах, що не стосуються ні театру, ні літератури. Найчастіше театральність і театралізацію життя досліджують як феномен культури [8].

Звертаючи увагу на те, що дослідження театральності як культурного феномену у величезній масі наукових робіт «існують гетерогенно», Р.Тазетдинова зазначає також «різноманітність досліджуваних аспектів» [9]. У цілому можна виокремити такі аспекти: історико-філософський аспект явищ гри, ритуалу, артистизму (А.Ф. Лосев, Й. Хейзинга, Ж. Дельоз, Ф. Йетс); погляд на театральність як властивість театру, як вираження його видової специфіки (Ю. Лотман, П. Паві); загальнохудожню властивість, засіб художньої комунікації (М. Бердяєв, Є. Гальцева); екзистенційний аспект у театральності творів мистецтва (Р. Барт, Ж.П. Сартр, Е. Фінк); структурно-семіотична аналітика театральності й театру як культурного тексту (М. Хренов, У. Еко, Ж. Дерріда); соціальний аспект театральності як елемента соціокультурного простору й особливої форми комунікації (Г. Дебор, Р. Тазетдинова). У кожному з цих аспектів присутня (явно або неявно) понятійна ланка «театральність комунікації». Це дає підстави не лише театральність розглядати з точки зору комунікації, але й комунікацію осмислювати крізь призму театральності. Іншими словами, театралізацію життя можна розглядати не лише як *об'єкт* дослідження, але й як певний метод дослідження. Тобто, театральність стає парадигмою для дослідницького підходу при вивченні різних видів соціокультурної комунікації [2].

«Зовнішньо» цей підхід проявляється у тому, що досліджувані комунікативні процеси і моделі описуються за допомогою театрального понятійного апарату. Практика ця не нова. Ця лексика характерна для культури Постмодерну у правовому, політичному, філософському дискурсах. У політиці й політології, наприклад, широко використовуються словосполучення «політичний театр», «маріонетковий режим», «закулісні ігри», у військовій публіцистиці зустрічається висловлювання «театр військових дій», у медицині практикуються «анатомічні театри», у психології відома теорія соціальних ролей і т.п. Проте, перенесення театральної термінології у сферу досліджень соціокультурної комунікації носить не метафоричний характер, а методологічний. Проявляється він в двох планах.

По-перше, відхід від метафоричності у бік конкретизації понять призводить до необхідності внести уточнення в уявлення про природу театральності. Якщо досі прагнення до театралізації життя пояснювалося спробами вийти за шаблонні межі прісного, одноманітного життя (М. Єврейнов [3]), приміряти на себе чужі ролі (Г. Гессе [4], А. Баканурський [5]), то тепер все очевиднішим стає, той факт, що такий прояв гри більш характерний для карнавалізації (за М. Бахтінін), ритуалізації, косплею та інших ігрових форм буття, не пов'язаних з передачею інформації. Театр – це завжди акт передачі інформації: від актора до глядача, або від режисера і драматурга, через актора до глядача. Отже, театралізація може мати місце тільки там, де є міжособова, соціальна, культурна, художня комунікація.

По-друге, за зовнішньою «театралізацією» термінологічного апарату в дослідженнях соціокультурної комунікації стоїть зміна способу (формату) осмислення. Імплементація театральної термінології тут не є самоціллю. У даному випадку це інструмент, що дозволяє «перемкнутися» на іншу точку зору, на нову форму сприйняття і, відповідно, інтерпретації. А у результаті дає можливість побачити те, що раніше залишалося поза увагою дослідників. Таким чином створюються умови для появи нового метамодерного знання.

Так, наприклад, цей підхід дозволив:

- виявити проблеми з понятійним апаратом в управлінні проектами [2],
- обґрунтувати театральність фольклорних і літературних трикстерів як засобу підвищення ефективності комунікації у межах тексту і поза його межами [6],
- виявити смислові трансформації стилю стимпанк при його трансляції з наукової фантастики у реальне життя [10].

При цьому слід зазначити, що найчастіше соціокультурні комунікації відбуваються у межах певних культурних практик. Особливу увагу в цьому контексті привертають повсякденні культурні практики. Зокрема практика створення іміджів за допомогою костюмних прикрас і аксесуарів (якщо під іміджем розуміти не просто образ, зовнішній вигляд, а засіб самопрезентації, впливу на оточення). Костюмні прикраси в цих індивідуальних, особистих творчих практиках є дуже виразним засобом. Польові випробування авторських дизайнерських прикрас показали, наприклад, що для того, щоб продемонструвати свою ідентичність як українки, не завжди обов'язково вбиратися у вишиванку. Можна і в сучасний костюм привнести елементи з традиційною українською символікою або стилістикою. Скажімо, білу блузу сучасного крою можна доповнити комплектом біжутерії з мотивом червоних ягід, характерних для традиційного українського жіночого костюму (рис. 1).

А щоб заявити про себе, як про одеситку, не обов'язково надівати тільник. Можна консервативний діловий піджак прикрасити витонченою, але дещо легковажною брошкою «Риба золота» (рис. 2).

Рис. 1 Гарнітур «Смородинка».
Автор Лада Прокопович. Одеса, 2016

Рис. 2 Брошка «Риба золота».
Автор Лада Прокопович. Одеса, 2016

Ще очевиднішою роль іміджу як засобу комунікації стає у сфері публічної політики. З урахуванням того, що до сучасного політичного «театру» залучено не лише політиків, але й пересічних громадян (широкі маси, народ, електорат), цю сферу діяльності теж вже можна зарахувати до повсякденних культурних практик. Адже саме громадяни стають тією публікою, на яку розраховано. Промови політиків з трибун, телеекранів, сторінок у соціальних мережах та інших «сцен» («сценічних майданчиків»). Дослідження показують, що костюмні прикраси деякі політики використовують не лише як естетичне доповнення до іміджу, але й як засоби для передачі конкретних інформаційних повідомлень, для активізації громадської дискусії на злободенні теми [7].

Особливої майстерності в цьому досягла Мадлен Олбрайт – колишній постійний представник США в ООН, а пізніше держсекретар США. У 1994 р. у відповідь на гостру критику Олбрайт на адресу Саддама Хусейна в іракській пресі було опубліковано вірш, в якому її назвали «неперевершеною змією». Після чого на зустріч з офіційними представниками Іраку Мадлен Олбрайт наділа брошку у вигляді золотої змійки.

Відтоді вона стала носити брошки, які демонстрували її реакцію на різні політичні ситуації, і з часом розробила власну мову брошок. А пізніше навіть написала про це книгу «Читай за моїми брошками: історії з дипломатичної скриньки для кошовностей». Дещо іншого роду «драматургія брошки» розгорнулася в скандалі з британською принцесою Кентською, якій довелося вибачитися за свою

брошку в стилі blackatoo. Ця прикраса, що традиційно зображає арапа-слугу, була на принцесі під час різдвяного обіду у королеви Єлизавети II. Користувачі соцмереж гнівно засудили вибір принцеси, вирішивши, що «расистська» брошка ображає тоді ще наречену принца Гаррі – Меган Маркл, яка має африканське коріння [11]. По суті, дрібничка (неважливо, що дорога) активізувала серйозну дискусію про базові європейські цінності. Це один із проявів метамодернізму. У випадку з брошкою принцеси Кентської спостерігається навіть не коливання, а поєднання звичайного простодушного інтересу до персон вищих прошарків суспільства з серйозною громадянською позицією стосовно расизму та інших видів дискримінації. Це один з прикладів того, що в метамодернізмі немає місця снобізму, елітарності, немає розділення культури на «високу» і «низьку». Все однаково цікаве і важливе. У цьому сенсі метамодернізм втілює людський дуалізм і амбівалентність. До речі, на цю властивість людини звернув увагу ще Георг Зіммерль, вивчаючи якраз сферу моди, де, з одного боку, спостерігається наслідування зразка і задовольняється потреба в соціальній опорі, а з іншого боку задовольняється потреба у відмінності, виділенні із загальної маси [13].

Висновки. Мода як культурна практика творення індивідуального іміджу по суті своїй усе більше стає метамодерністською на противагу глобалістським тенденціям Постмодерну. Особливо сучасна мода, з її коливаннями між ексклюзивністю і масовістю, елітарністю і демократичністю, простотою і розкішшю, глобальністю та глокальністю. Глокальність як характерна риса метамодерністського світогляду формується завдяки творенню індивідуального іміджу в такій культурній практиці повсякденності, як мода. Ми можемо спостерігати, як (здавалося б буденні) культурні практики, що вкорінені у структури повсякденності, які не створюють метанарративи на кшталт модерних ідей та не ставлять собі завдання глобального домінування суспільства споживання доби Постмодерну, все ж поступово осцеллюють між культурними практиками повсякденності Модерну та Постмодерну та формують новий світогляд метамодернізму.

Література

1. Розова, Т.В., Чорна, Л.В. Трансформація аксіосфери та утопія як культурна практика раннього Модерну. *Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Щоквартальний науковий журнал. № 2. 2018. С.32 – 36.
2. Прокопович, Л.В. Театрализация социокультурной коммуникации: методологическое обоснование исследовательского подхода. *ScienceRise*. 2017. № 7(36). С. 2932.
3. Евреинов, Н.Н. Театр как таковой. Одесса: Негоциант, 2003. 45 с.
4. Гессе, Г. Игра в бисер URL: <http://lib.ru/GESSE/biser.txt>.
5. Баканурский, А.Г. Театр как эскейп: исследовательский очерк. Херсон: Гринь Д.С., 2015. 120 с.
6. Прокопович, Л.В. Исследование театральности как черты коммуникативных функций литературных трикстеров. *ScienceRise*. 2017. № 10 (39). С. 24-27.
7. Прокопович, Л.В. Исследование костюмных украшений и аксессуаров как средств коммуникации в политическом «театре». *ScienceRise*. 2018. № 1. С. 16-19.
8. Бувалець, О.О. Театральність і театралізація в сучасному культурному дискурсі. *Культура України*. 2013. Вип. 43. С. 20-23.
9. Тазетдинова, Р.Р. Театральность как феномен в бытии культуры: дис. ...д. филос. наук. Казань, 2013. 419 с.
10. Прокопович, Л.В. Стивпанк: Трансляция стиля из научной фантастики в дизайнерскую бижутерию. *ScienceRise*. 2016. № 6/1(23). С. 38-43.
11. Принцеса Кентська перепросила за свою «расистську» брошку. *Українська правда*. 23.12.2017. URL: <https://tabloid.pravda.com.ua/news/5a3e07c92cf2b>.
12. Timotheus Vermeulen, Robin van der Akker. Notes on metamodernism. *Aesthetics&Culture*. 2010. Vol.2. P. 114.
13. Зиммель, Г. Мода. Избранное. Т.2. М.: Юристъ, 1996.

References

1. Rozova, T.V., & Chorna, L.V. (2018). Transformation of Axisosphere and Utopia as Culture Practice of Early Modernity. *National Academy of Kernels of Culture and Mystats*. Squared quarterly journal. № 2. pp. 32 - 36 [in Ukrainian].
2. Prokopovich, L.V. (2017). The theatricalization of sociocultural communication: a methodological rationale for a research approach. 7 (36). p. 2932 [in Russian].
3. Evreinoff, N.N. (2003). Theater as such. p. 45 [in Russian].
4. Hesse, G. (n.d.). Retrieved from: <http://lib.ru/GESSE/biser.txt> [in Russian].
5. Bakanursky, A.G. (2015). p. 120 [in Russian].
6. Prokopovich, L.V. (2017). The study of theatricality as features of the communicative functions of literary tricksters. 10 (39). pp. 24-27 [in Russian].
7. Prokopovich, L.V. (2018). The study of costume jewelry and accessories as a means of communication in the political "theater". 1. pp. 16-19 [in Russian].
8. Buvalets, O.O. (2013). Theatricality in the cultural discourse. 43. pp. 20-23 [in Ukrainian].
9. Tazetdinova, R.R. (2013). Theatricality as a phenomenon in being culture. p. 419 [in Russian].
10. Prokopovich, L.V. (2016). Steampunk: Broadcasting a style from science fiction to designer jewelry. 6/1 (23). pp. 8-43 [in Russian].
11. Princess of Kent apologized for her "racist" brooch. (2017) Retrieved from: <https://tabloid.pravda.com.ua/news/5a3e07c92cf2b> [in Ukrainian].
12. Timotheus Vermeulen, & Robin van der Akker. (2010). 2. pp. 114 [in English].
13. Zimmel, G. (1996). 2. [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2018 р.